

Eugen Chelaru**Raluca Chelaru • Marius Chelaru**

Drept civil

Drepturile reale principale

Ediția 6**- revăzută și adăugită -**

La elaborarea acestei lucrări a fost avută în vedere legislația publicată până în luna octombrie 2024, inclusiv, precum și Codul administrativ

Editura C.H. Beck
București 2024

Cuprins

Prefață la ediția a VI-a	IX
Abrevieri.....	XI
Capitolul I. Patrimoniul și drepturile patrimoniale	1
Secțiunea 1. Noțiunea și caracterele juridice ale patrimoniului	1
§1. Noțiunea de patrimoniu	1
§2. Caracterele juridice ale patrimoniului.....	9
Secțiunea a 2-a. Funcțiile și conținutul patrimoniului	21
§1. Funcțiile patrimoniului	21
§2. Conținutul patrimoniului. Drepturile patrimoniale	26
Capitolul II. Dreptul de proprietate.....	35
Secțiunea 1. Proprietatea și dreptul de proprietate.....	35
Secțiunea a 2-a. Conținutul și caracterele dreptului de proprietate.....	39
§1. Conținutul dreptului de proprietate.....	39
§2. Caracterele dreptului de proprietate.....	41
Secțiunea a 3-a. Limitele exercitării dreptului de proprietate	44
§1. Limitele materiale	46
§2. Limitele juridice.....	48
Secțiunea a 4-a. Exproprierea pentru cauză de utilitate publică	71
§1. Efectele exproprierii	82
Secțiunea a 5-a. Formele dreptului de proprietate	90
Capitolul III. Dreptul de proprietate publică.....	92
Secțiunea 1. Noțiune. Obiect. Conținut	92
Secțiunea a 2-a. Regimul juridic al proprietății publice.....	105
§1. Caracterele juridice, limitele și ocrotirea dreptului de proprietate publică	105
§2. Exercițarea și încetarea dreptului de proprietate publică	113
Capitolul IV. Dreptul de proprietate privată	135
Secțiunea 1. Obiect. Regim juridic. Definiție	135
Secțiunea a 2-a. Subiectele dreptului de proprietate privată	136
§1. Persoanele fizice – subiecte ale dreptului de proprietate	137
§2. Persoanele juridice de drept privat.....	141
§3. Statul și unitățile administrativ-teritoriale	145
Secțiunea a 3-a. Stingerea dreptului de proprietate privată	149

Capitolul V. Regimul juridic al bunurilor imobile proprietate privată.....	152
Secțiunea 1. Regimul juridic al terenurilor	152
Subsecțiunea 1. Dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor în condițiile Legii nr. 18/1991.....	152
§1. Stabilirea dreptului de proprietate asupra terenurilor deținute de CAP.....	153
§2. Stabilirea dreptului de proprietate asupra terenurilor trecute în proprietatea statului	166
Subsecțiunea a 2-a. Dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor în condițiile Legii nr. 1/2000.....	177
Subsecțiunea a 3-a. Circulația juridică a terenurilor proprietate privată.....	190
Secțiunea a 2-a. Regimul juridic al construcțiilor.....	239
§1. Dobândirea proprietății construcțiilor prin edificarea acestora.....	239
§2. Dobândirea de locuințe și alte spații în condițiile prevăzute de Decretul-lege nr. 61/1990 și de Legea nr. 85/1992	242
§3. Dobândirea locuințelor în condițiile Legii nr. 112/1995.....	248
§4. Dobândirea imobilelor în condițiile Legii nr. 10/2001	253
§5. Reglementările conținute de Legea nr. 165/2013	272
§6. Circulația juridică a construcțiilor	276
Capitolul VI. Modalitățile juridice ale dreptului de proprietate.....	283
Secțiunea 1. Prezentare generală	283
Secțiunea a 2-a. Proprietatea comună pe cote-părți	287
§1. Prezentare generală.....	287
§2. Proprietatea comună pe cote-părți obișnuită.....	288
§3. Proprietatea comună pe cote-părți forțată	304
Secțiunea a 3-a. Proprietatea comună în devălmășie	318
Secțiunea a 4-a. Comparație între proprietatea comună pe cote-părți și proprietatea comună în devălmășie.....	324
Secțiunea a 5-a. Dreptul de proprietate periodică.....	325
Capitolul VII. Apărarea dreptului de proprietate.....	333
Secțiunea 1. Prezentare generală	333
Secțiunea a 2-a. Acțiunea în revendicare	334
§1. Definiție. Caractere juridice. Exerțitare. Categori.....	334
§2. Acțiunea în revendicare imobiliară.....	338
§3. Acțiunea în revendicare mobilă.....	346
§4. Efectele acțiunii în revendicare.....	350
Secțiunea a 3-a. Acțiunea în grănițuire	353
Secțiunea a 4-a. Alte acțiuni reale	356
Capitolul VIII. Posesia	357
Secțiunea 1. Noțiunea și elementele posesiei	357
Secțiunea a 2-a. Dobândirea și pierderea posesiei	358
Secțiunea a 3-a. Calitățile și viciile posesiei.....	360
Secțiunea a 4-a. Efectele posesiei.....	365

Capitolul IX. Dezmembrămintele dreptului de proprietate	372
Secțiunea 1. Preliminarii.....	372
Secțiunea a 2-a. Dreptul de uzufruct.....	378
Secțiunea a 3-a. Dreptul de uz și dreptul de abitație	393
Secțiunea a 4-a. Dreptul de servitute	395
Secțiunea a 5-a. Dreptul de suprafață	404
Secțiunea a 6-a. Drepturile reale de folosință asupra bunurilor din domeniul privat.....	412
Capitolul X. Modurile de dobândire a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale.....	425
Secțiunea 1. Preliminarii.....	425
Secțiunea a 2-a. Convenția sau contractul	427
Secțiunea a 3-a. Tradițiunea.....	428
Secțiunea a 4-a. Ocupațiunea.....	428
Secțiunea a 5-a. Hotărârea judecătorească.....	430
Secțiunea a 6-a. Accesiunea sau incorporațiunea	431
§1. Noțiunea și felurile accesiunii.....	431
§2. Accesiunea imobiliară naturală.....	432
§3. Accesiunea imobiliară artificială	437
§4. Accesiunea mobilă.....	448
Secțiunea a 7-a. Uzucapiunea	449
§1. Uzucapiunea reglementată de vechiul Cod civil.....	451
§2. Modul de calcul al termenului uzucapiunii.....	455
§3. Uzucapiunea în sistemul vechilor cărți funciare	463
§4. Uzucapiunea reglementată de actualul Cod civil.....	464
§5. Modul de calcul al termenului uzucapiunii.....	466
Capitolul XI. Publicitatea imobiliară.....	470
Secțiune unică. Sisteme de publicitate imobiliară	471
§1. Generalități	471
§2. Sistemul registrelor de transcripțiuni-inscripțiuni.....	473
§3. Sistemul vechilor cărți funciare	476
§4. Cărțile de publicitate funciară.....	482
§5. Sistemul cărților funciare reglementat de Legea nr. 7/1996	482
§6. Sistemul cărților funciare reglementat de actualul Cod civil.....	502
Bibliografie.....	519
Index	533

Capitolul I

Patrimoniul și drepturile patrimoniale

Secțiunea 1. Noțiunea și caracterele juridice ale patrimoniului

§1. Noțiunea de patrimoniu

1. Preliminarii. Ca și orice altă știință, dreptul civil și-a construit un set de noțiuni tehnice, exprimate prin cuvinte care nu se regăsesc și în limbajul comun. Acest mod de a proceda este însă unul excepțional, de cele mai multe ori asemenea noțiuni tehnice nefiind decât rezultatul conferirii unui înțeles nou cuvintelor folosite și în limbajul comun, noțiuni care păstrează afinități cu sensul original.

Patrimoniul este un bun exemplu în acest sens!

În limbajul obișnuit *patrimoniul* desemnează averea unei persoane, iar prin extensie, o grupare de elemente valoroase, așa cum este cazul utilizării acestui cuvânt în expresiile *patrimoniul cultural*, *patrimoniul lingvistic*, *patrimoniul comun al umanității* și altele asemenea¹.

Uneori chiar legiuitorul folosește noțiunea de *patrimoniu* în sensul său obișnuit, distinct de cel juridic, ceea ce poate fi derutant. Spre exemplu, Legea apelor nr. 107/1996² se referă la *patrimoniul natural*, din care fac parte și apele; Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată³ folosește chiar în titlu expresia *patrimoniu cultural*. Expresia *patrimoniu cultural național*, la care se adaugă și aceea de *patrimoniu cultural local*, este utilizată și de Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată⁴. Și exemplele ar putea continua.

În toate aceste accepțiuni, distincte de cea juridică, patrimoniul are înțelesul unui ansamblu de elemente cu o natură comună, care apare ca un dat, fără a fi intim legat de ideea de persoană⁵. Or, așa cum vom vedea în continuare, patrimoniul, în sens

¹ A se vedea și C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea Noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 2.

² M.Of. nr. 244 din 8 octombrie 1996. Ulterior, Legea apelor a fost modificată sau completată prin mai multe acte normative. Ultimele modificări i-au fost aduse prin O.U.G. nr. 52/2023 (M.Of. nr. 517 din 12 iunie 2023), aprobată prin Legea nr. 207/2024 (M.Of. nr. 641 din 5 iulie 2024).

³ M.Of. nr. 259 din 9 aprilie 2014. Legea nr. 182/2000 a suferit mai multe modificări, ultimele prin O.G. 22/2024 (M.Of. nr. 93 din 31 ianuarie 2024).

⁴ M.Of. nr. 938 din 20 noiembrie 2006. Și acest act normativ a fost modificat de mai multe ori, ultima dată prin O.G. 43/2024 (M.Of. nr. 871 din 29 august 2024).

⁵ A se vedea V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, vol. I, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 42.

juridic, se caracterizează prin aceea că este intim legat de persoană și cuprinde elemente diverse, inclusiv pe acelea care formează pasivul.

Pentru definirea noțiunii juridice de *patrimoniu* trebuie să pornim însă de la instituția raportului juridic civil.

Raportul juridic civil este format din trei elemente constitutive: părțile, conținutul și obiectul. Părți sau subiecte ale raportului juridic civil sunt entitățile juridice apte de a fi titulare de drepturi și obligații civile, și anume persoanele fizice și persoanele juridice. Conținutul raportului juridic civil este compus din drepturile subiective și obligațiile civile pe care le au părțile¹, iar obiectul acestuia constă în conduita părților, adică acțiunea și inacțiunea la care este îndrituit subiectul activ și de care este ținut subiectul pasiv².

Drepturile și obligațiile care alcătuiesc conținutul raportului juridic civil pot fi evaluate din punct de vedere economic, caz în care raportul va fi unul patrimonial, sau sunt lipsite de valoare economică, raportul fiind unul nepatrimonial. Numai drepturile subiective și obligațiile civile care au o valoare economică prezintă relevanță pentru definirea noțiunii de *patrimoniu*³.

Referindu-ne la obiectul raportului juridic civil cu caracter patrimonial, observăm că adesea conduita părților se concentrează asupra anumitor bunuri. În asemenea situații se consideră că bunurile constituie obiect derivat sau exterior al raportului juridic civil⁴.

Legea nu se poate însă ocupa de bunuri în individualitatea lor și nici din punct de vedere doctrinar o asemenea abordare nu ar fi relevantă. Obiectul reglementărilor îl formează categorii de bunuri (bunuri mobile – bunuri imobile; terenuri agricole – terenuri cu altă destinație decât cea agricolă; bunuri fungibile – bunuri nefungibile etc.) și odată stabilit că un bun face parte dintr-o anumită categorie i se va aplica regimul juridic reglementat de către legiuitor pentru aceasta.

Există și alte ansambluri de bunuri, reunite de legiuitor în funcție de natura lor comună sau supuse aceluiași regim juridic⁵. Se vorbește astfel despre fondul funciar al României, constituit, potrivit art. 1 din Legea fondului funciar nr. 18/1991⁶, din terenurile de orice fel, indiferent de destinație, de titlul pe baza căruia sunt deținute

¹ A se vedea *G. Boroș, C.A. Angheliescu*, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 55.

² *Idem*, p. 73.

³ Pentru prezentarea originilor teoriei patrimoniului, a se vedea *Fr. Zenati*, *Mise en perspective et perspectives de la théorie du patrimoine*, în *R.T.D. civ. nr. 4/2003*, p. 667. Pentru diversele teorii despre patrimoniu, a se vedea și *L. Pop, L.M. Harosa*, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 14-20; *V. Stoica*, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 3-4.

⁴ A se vedea *T. Pop*, în *P.M. Cosmovici, Gh. Beleiu, O. Calmuschi, O. Căpățînă, A. Cojocaru, T. Pop, O. Sachelarie*, *Tratat de drept civil. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, București, 1989, p. 78; *G. Boroș, C.A. Angheliescu*, *op. cit.*, p. 74.

⁵ A se vedea *C. Bîrsan*, *op. cit.*, p. 2-3.

⁶ Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată (M.Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998), în urma modificărilor ce i-au fost aduse prin Legea nr. 169/1997. Ulterior acestea au suferit multiple modificări, ultima dată prin Legea nr. 123/2023 și prin Legea nr. 73/2024 pentru modificarea art. 92¹ alin. (2) lit. a) din Legea fondului funciar nr. 18/1991.

sau de domeniul public ori privat din care fac parte. Atunci când titularul dreptului de proprietate este statul sau o unitate administrativ-teritorială, bunurile acestora sunt grupate în domeniul public sau în domeniul privat [art. 136 alin. (2) din Constituția României, revizuită¹; art. 6 din Legea nr. 213/1998 privind bunurile proprietate publică; art. 286 și art. 354 C.adm.²].

O altă manieră de abordare a bunurilor este gruparea lor în funcție de titularul dreptului de proprietate sau al altor drepturi reale asupra acestora. Se vorbește astfel despre averea unei persoane sau despre patrimoniul economic al acesteia. În cadrul patrimoniului economic se pot constitui, prin voința titularului, anumite grupări de bunuri cu destinație specială, fără ca prin aceasta să se ajungă la crearea unei entități juridice autonome, cu o existență și cu un regim juridic distinct de cele ale bunurilor componente. Este vorba despre așa-zisele universalități de fapt, care sunt simple ansambluri de bunuri, *colecții de obiecte*, a căror reunire se bazează doar pe o legătură de fapt, creată prin voința titularului de patrimoniu, dar care nu au o existență autonomă și niciun pasiv propriu³. Actualul Cod civil⁴ conține, în art. 541, o reglementare consacrată universalităților de fapt, pe care o vom prezenta mai jos.

Unii autori includ în categoria universalităților, distinct de universalitățile de fapt și de cea juridică, ansamblurile care reunesc bunurile destinate producției și munca omului în cadrul unei întreprinderi⁵.

Ceea ce distinge categoria juridică a patrimoniului de toate celelalte ansambluri de bunuri amintite mai sus este împrejurarea că ea înglobează și o latură pasivă (obligațiile titularului), dar mai ales faptul că drepturile și obligațiile, fiecare în parte, sunt distincte de universalitate astfel încât schimbările care s-ar produce în legătură cu aceste drepturi și obligații nu alterează identitatea universalității, întrucât, de regulă, aceste drepturi și obligații sunt avute în vedere numai sub aspectul lor valoric⁶.

¹ Legea de revizuire a Constituției nr. 429/2003 (M.Of. nr. 758 din 29 octombrie 2003) a fost aprobată prin referendumul național din 18-19 octombrie 2003. După revizuire, Constituția României a fost republicată în M.Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003, textele primind o nouă numerotare.

² M.Of. nr. 448 din 24 noiembrie 1998. Anexa acestei legi a fost modificată prin Legea nr. 241/2003 (M.Of. nr. 415 din 13 iunie 2003). Ulterior, actul normativ în discuție a fost modificat prin Legea nr. 71/2011 și prin Legea nr. 224/2016. Codul administrativ a fost adoptat prin O.U.G. nr. 57 din 3 iulie 2019 (M.Of. nr. 555 din 5 iulie 2019). El a abrogat Legea administrației publice locale nr. 215/2001, cu excepția unora dintre prevederile care reglementează constituirea și dizolvarea consiliului local și a consiliului județean, președintele și vicepreședintele consiliului județean, care se abrogă după alegerea noilor autorități publice locale, precum și art. 3-4, 8-10, 12, 14-16, 18-27 din Legea nr. 213/1998 privind bunurile proprietate publică și anexa acestui act normativ. A rămas în vigoare doar art. 6 din ultimul act normativ.

³ I. Lulă, Unele probleme privind noțiunea de patrimoniu, în *Dreptul* nr. 1/1998, p. 15. A se vedea și *infra* nr. 2.

⁴ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată (M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011) după modificarea sa prin Legea nr. 71/2011 și a intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011.

⁵ A se vedea B. Starck, H. Roland, L. Boyer, *Introduction au droit*, Litec, Paris, 1996, p. 524 și 537-543.

⁶ A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale*, Universitatea din București, București, 1988, p. 95.

2. Universalitățile de fapt. Deși nu formează o entitate juridică autonomă, cu o existență și un regim juridic distinct de cele ale elementelor componente, universalitățile de fapt prezintă utilitate nu numai sub aspect economic, ci și juridic, putând face obiectul unor acte sau raporturi juridice distincte, așa cum prevede art. 541 alin. (2) C.civ.¹

Potrivit art. 541 alin. (1) C.civ. „Constituie o universalitate de fapt ansamblul bunurilor care aparțin aceleiași persoane și au o destinație comună stabilită prin voința acesteia sau prin lege”.

Rezultă din dispoziția legală citată că un ansamblu de bunuri este o universalitate de fapt dacă întrunește două condiții:

- a) bunurile reunite aparțin unei singure persoane;
- b) ansamblul acestor bunuri are o destinație comună.

Referitor la prima condiție, observăm că legiuitorul nu a cerut ca persoana care realizează reunirea bunurilor să fie în mod obligatoriu proprietara acestora. Din această împrejurare tragem concluzia că și titularul altui drept real asupra bunurilor le poate reuni într-o universalitate de fapt. Diferența dintre el și proprietar se va vădi însă sub aspectul actelor juridice pe care fiecare le poate încheia, conform alin. (2) al art. 541, cu privire la respectiva universalitate.

Destinația comună a bunurilor care formează universalitatea de fapt poate fi dată de persoana căreia acestea îi aparțin sau de legiuitor.

Sunt universalități de fapt cărțile reunite într-o bibliotecă, colecțiile de artă sau cele numismatice, turmele de animale, fondurile de comerț² etc.

Universalitățile de fapt se diferențiază de patrimoniu, care este o universalitate juridică, pe de-o parte, prin absența pasivului³, iar pe de altă parte, prin absența unui regim juridic propriu, distinct de regimurile juridice cărora le sunt supuse bunurile componente. Ca urmare, bunurile care compun universalitatea de fapt nu sunt fungibile (în cadrul patrimoniului prețul bunului înstrăinat îi ia locul), motiv pentru care înstrăinarea lor poate duce la dispariția universalității⁴.

În ceea ce privește raportul care există între cele două instituții juridice, s-a spus, pe bună dreptate, că universalitățile de fapt sunt elemente componente ale patrimoniului aceleiași persoane⁵.

¹ Pentru prezentarea acestei reglementări, a se vedea *E. Chelaru*, în *Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei* (coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 643-644.

² În sensul că fondul de comerț este o universalitate de fapt, a se vedea și *Ph. Malaurie, L. Aynes*, *Les biens*, 4e éd., Defrenois, Paris, 2010, p. 66; *O. Ungureanu, C. Munteanu*, *Tratat de drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 2. În literatura juridică a fost însă exprimată și opinia că fondul de comerț ar fi o universalitate juridică. A se vedea *St.D. Cârpenaru*, *Tratat de drept comercial român*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 147.

³ În sensul că universalitățile de fapt nu au în cuprinsul lor și pasiv, a se vedea și *I. Deleanu*, *Fondul de comerț*, în *Dreptul nr. 4/2001*, p. 90; *B. Starck, H. Roland, L. Boyer*, op. cit., p. 534.

⁴ A se vedea *V. Stoica*, *Drept civil. Drepturile reale principale*, op. cit., 2017, p. 9.

⁵ *C. Bîrsan*, op. cit., p. 9. Pentru diferențele care există între universalitatea de fapt și patrimoniul de afecțiune, a se vedea și *I. Sferdian*, *Patrimoniul profesional individual afectat*

Cu toate acestea, bunurile care alcătuiesc universalitatea de fapt pot face, împreună sau separat, obiectul unor acte sau raporturi juridice [art. 541 alin. (2) C.civ.], ceea ce înseamnă că universalitățile de fapt sunt alienabile, iar aceasta constituie o altă trăsătură care le diferențiază de patrimoniu. De altfel, principala utilitate juridică a universalității de fapt se relevă pe acest plan, fiind astfel posibilă, spre exemplu, înstrăinarea în bloc a unei biblioteci, fără a mai fi necesară menționarea în actul de înstrăinare a titlului fiecăreia din cărțile componente.

Nimic nu-l împiedică însă pe titular să încheie acte juridice distincte, care să aibă ca obiect bunurile care compun universalitatea de fapt, privite individual¹.

3. Reglementarea patrimoniului. Spre deosebire de vechiul Cod civil (C.civ. din 1864), care, deși evoca patrimoniul în unele din prevederile sale², nu conținea și o reglementare a acestei instituții juridice, actualul Cod civil îi consacră art. 31-33.

Și alte dispoziții ale noului act normativ evocă noțiunea de *patrimoniu*. Astfel, art. 187 enumeră patrimoniul propriu printre elementele constitutive ale persoanei juridice; art. 792 reglementează posibilitatea administrării patrimoniului altei persoane; potrivit art. 953, „Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă”; în definiția legatului, conținută de art. 986, se arată că legatarii pot dobândi întreg patrimoniul defunctului sau o fracțiune din acesta; în materia liberalităților, reglementând materia substituțiilor, prin art. 995 se vorbește despre „bunurile care au constituit obiectul liberalității și care la data decesului instituitului pot fi identificate și se află în patrimoniul său”; reglementând liberalitățile reziduale (acele liberalități prin care substituitul este gratificat cu ceea ce rămâne, la data decesului instituitului, din donațiile sau legatele făcute în favoarea acestuia din urmă), Codul instituie principiul independenței patrimoniale a instituitului (art. 1004); conform art. 1035, testamentul poate conține, printre altele, dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral; potrivit art. 1079, executorul testamentar are dreptul să administreze pe timp de doi ani patrimoniul succesoral; art. 1114 alin. (2) prevede că „Moștenitorii legali și legatarii universali sau cu titlu universal răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral, proporțional cu cota fiecăruia”, iar prin alin. (4) dispune că „În cazul înstrăinării bunurilor moștenirii după deschiderea acesteia,

desfășurării unei profesii libere în reglementarea Codului civil (Legea nr. 287/2009), în Dreptul nr. 7/2012, p. 48-52.

¹ Pentru posibilitatea înstrăinării separate a bunurilor care fac parte dintr-un fond de comerț, a se vedea *St.D. Cârpenaru*, op. cit., p. 147.

² Este vorba despre prevederile art. 781 C.civ. din 1864, consacrate separației patrimoniului defunctului de cel al moștenitorilor, la cererea creditorilor celui dintâi [prevedere care nu-și mai găsește corespondentul în noua reglementare, datorită faptului că, potrivit art. 1114 alin. (2) coroborat cu art. 1115 C.civ. actual acceptarea moștenirii se poate face numai sub beneficiu de inventar, iar moștenitorii legali și legatarii universali sau cu titlu universal răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral – art. 1114 alin. (2)]; art. 1743 C.civ. din 1864, destinat reglementării modului de conservare a acestui privilegiu, și art. 1718 C.civ. din 1864, care consacră existența așa-numitului „gaj general al creditorilor chirografari”, ce are drept obiect patrimoniul debitorului lor, privit ca o universalitate juridică [prevedere al cărei corespondent îl găsim în art. 2324 alin. (1) C.civ. actual].

bunurile intrate în patrimoniul succesoral prin efectul subrogației pot fi afectate stingerii datoriilor și sarcinilor moștenirii”; în toate cazurile de acceptare a moștenirii notarul public, va face, la cerere, un inventar al bunurilor din „patrimoniul succesoral”; art. 1119 reglementează acceptarea forțată a moștenirii și sancțiunea care i se aplică succesibilului care, „cu rea-credință, a sustras ori a ascuns bunuri din patrimoniul succesoral”; reglementând sezina, art. 1125 face și el referire la noțiunea de „patrimoniu succesoral”, noțiunea fiind folosită și în materia petiției de ereditate (art. 1130-1131), dar și în cea a certificatului de moștenitor (art. 1132).

Numeroase referiri la noțiunea juridică de *patrimoniu* există și în legislația care reglementează înființarea și funcționarea diverselor persoane juridice, pentru care patrimoniul este unul din elementele constitutive. Cităm, cu titlu de exemplu, următoarele prevederi legale:

- art. 6 alin. (2) lit. f), art. 7 alin. (2) lit. b), art. 15 și art. 16 alin. (2) lit. f) din O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații¹. Potrivit art. 6 alin. (2) lit. f), actul constitutiv al unei asociații trebuie să cuprindă, sub sancțiunea nulității absolute, mențiuni referitoare la patrimoniul său inițial; art. 7 alin. (2) lit. b) se referă la actele doveditoare ale patrimoniului inițial, care trebuie să însoțească cererea de înscriere a asociației în Registrul asociațiilor și fundațiilor, aflat la grefa judecătorei în a cărei rază teritorială aceasta își are sediul; art. 15 și art. 16 alin. (2) lit. f) se referă la patrimoniul fundațiilor;

- art. 163 alin. (1), art. 210 alin. (3), art. 224 alin. (2), art. 235, art. 238 alin. (1) și alin. (2) din Legea nr. 31/1990 – Legea societăților². Art. 163 alin. (1) îi obligă pe cenzori să verifice dacă evaluarea activelor patrimoniale s-a făcut conform regulilor stabilite pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare; art. 210 alin. (3) vorbește despre reevaluarea patrimoniului societății comerciale, diferențele favorabile urmând să fie incluse în rezerve, fără majorarea capitalului social; potrivit art. 224 alin. (2), asociatul exclus din societatea în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată nu are dreptul la o parte proporțională din patrimoniul social, ci numai la o sumă de bani care să reprezinte valoarea acesteia; art. 235 se referă la lichidarea patrimoniului societății în nume colectiv, în comandită simplă și cu răspundere limitată; conform art. 238 alin. (1), fuziunea se realizează prin transferul patrimoniului unor societăți comerciale existente, care-și încetează activitatea, către o altă societate, iar potrivit art. 238 alin. (2), divizarea se face prin împărțirea întregului patrimoniu al unei societăți, care își încetează existența, între două sau mai multe societăți existente sau care iau astfel ființă³.

¹ M.Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 246/2005 (M.Of. nr. 656 din 25 iulie 2005). Ulterior, ordonanța a suferit mai multe modificări, ultimele fiindu-i aduse prin Legea nr. 214/2024.

² Republicată (M.Of. nr. 1066 din 17 noiembrie 2004), în temeiul art. XII din Titlul II, Cartea a II-a din Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției (M.Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003), cu modificările ulterioare, prin care li s-a dat textelor o nouă numerotare. Ulterior, legea a suferit mai multe modificări, ultima prin Legea nr. 214/2024.

³ Dispoziția legală citată reglementează divizarea totală. Divizarea parțială este reglementată prin art. 238 alin. (2¹) din Legea nr. 31/1990.

Și alte acte normative folosesc noțiunea de patrimoniu în înțelesul să juridic.

Astfel, Legea nr. 311/2003 – Legea muzeelor și a colecțiilor publice, republicată¹, se referă la patrimoniul muzeal, care reprezintă totalitatea bunurilor, a drepturilor și obligațiilor cu valoare patrimonială ce aparțin unui muzeu sau, după caz, unei colecții publice. Bunurile aflate în componența unui asemenea patrimoniu pot face obiectul dreptului de proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale sau, după caz, al dreptului de proprietate privată, iar regimul lor juridic este reglementat de legea citată.

Noțiunea de *patrimoniu* se regăsea și în prevederile art. 119 din Legea nr. 215/2001 a administrației publice locale, republicată². Potrivit dispoziției legale citate, „constituie patrimoniu al unității administrativ-teritoriale bunurile mobile și imobile care aparțin domeniului public al unității administrativ-teritoriale, domeniului privat al acesteia, precum și drepturile și obligațiile cu caracter patrimonial”.

4. Definiția și structura patrimoniului. Pentru că vechiul Cod civil nu a definit patrimoniul, și-a asumat doctrina această sarcină. În conturarea noțiunii de *patrimoniu* s-a recurs la analiza reglementărilor legale care o evocă, dar și a diverselor implicații practice ale unora din aceste reglementări, care nu și-ar găsi o explicație în absența caracterelor juridice ale acestuia³.

Printr-un efort de sinteză, care face abstracție de individualitatea fiecărui element component, patrimoniul a fost definit ca „ansamblul drepturilor și obligațiilor unei persoane, care au sau reprezintă o valoare pecuniară sau economică, adică se pot evalua în bani”⁴.

În mod similar, s-a spus că „patrimoniul înfățișează universalitatea raporturilor de drept, care au același subiect activ și pasiv, în măsura în care aceste raporturi sunt evaluabile în bani prin efectul lor final, distincte fiind de bunurile la care se referă”⁵.

Patrimoniul a fost definit și ca „expresiunea contabilă a tuturor puterilor economice aparținând unui subiect de drept”⁶.

Alți autori au simțit nevoia să se refere și la bunurile ce pot exista în componența unui patrimoniu, arătând că acesta este „totalitatea drepturilor și obligațiilor având valoare economică, a bunurilor la care se referă aceste drepturi, aparținând unei persoane ale cărei nevoi sau sarcini este destinat să le satisfacă”⁷.

Evocarea bunurilor în cuprinsul unei definiții a patrimoniului a fost însă criticată în literatura juridică, cu deplin temei, deoarece vechiul Cod civil trata drepturile ca

¹ M.Of. nr. 207 din 24 martie 2014. Ulterior legea a fost modificată prin O.U.G. 60/2024.

² M.Of. nr. 123 din 20 februarie 2007. Legea administrației publice locale a fost înlocuită parțial și abrogată prin Codul administrativ 2019.

³ Pentru prezentarea elementelor necesare elaborării unei definiții a patrimoniului, a se vedea V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, op. cit., 2004, p. 67-69.

⁴ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. Națională S. Ciornei, București, 1928, p. 845.

⁵ I. Micescu, *Curs de drept civil*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 216.

⁶ G.N. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale. Teoria patrimoniului. Clasificarea bunurilor. Drepturile reale principale*, Ed. Imprimeria Văcărești, București, 1947, p. 21.

⁷ Tr. Ionașcu, S. Brădeanu, *Drepturile reale în R.S.R.*, Ed. Academiei, București, 1978, p. 13.